

որոնց բարեպաշտութիւնը չի հպատակիր որեւէ փոփոխման: Աստուածալին պիւր պահած է ձեր մէջ առաջին օրերուն իր կոկիկութիւնը և փայլը:

Այն ատեն, հասկցէք, երկրորդ պարտք մըն ալ ունիք: Իսկապէս ոգուք Քրիստոսի մէկ թուղթն էք, մէկու մը ուղղութեամբ էք: Զեր շուրջը, հաւանարար ձեր ընտանիքին մէջ, ամէն պարագայի տակ, այն միջինին մէջ ուր կ'ապրիք, կան հոգիներ որոնց մօտ Յիսուս կ'ուղարկէ ձեզ անոնց տանելու իր ուղջոյնը և շոյսը: Թերեւս չէք ճակատագրուած խօսելու ամբողջ աշխարհին, ինչպէս մեծ անուն թրիտոնեաները կամ մեծ քարոզիչները զորս կրնանք բողոքատել նոր Կտակարանի Կաթողիկէ (այսինքն ընդհանրական) թուղթերուն հետ: Բայց դուք ասնուսակ մասնաւոր թուղթ մըն էք և կոչուած էք կատարելու առաքելութիւնը քաջայերութեան, խղճմտանքի վերակոչման, և անշուշտ նաև մխիթարութեան: Ահաւանիկ կարծրացած մեղաւոր մը որ փտանդին տակն է յաւիտենական հորուստին: չունի՞ք անոր լուրջ ազդարարութիւն մը և մանաւանդ կարեկից խօսք մը որ կարենայ խորտակել իր արգելքները: Ահա հոգի մը որ դուրս ելած է ճամբէն: Փառտերը ալլես տիրակալութիւն չունին խաւարներուն մէջ խարխափող այս յոգնած իմացականութեան վրայ: Բայց չունի՞ք անոր համար մին այն յաղթող խօսքերէն որոնք խղճմտանքը կը սարսուցեն: Ահա լքուած սիրտ մը, պարտքին տակը չէ՞ք անոր նետելու սփոփանքը և յոյսը: Մեծ պատասխանատուութիւն անշուշտ! Բայց կեանքին նման բան մը, սովորաբար անհամ ու տափակ, կը բարձրանայ երբ կարենանք ըսել. «Նսեմ, պարտիմ ըլլալ զիս շրջապատողներուն համար Յիսուս Քրիստոսի թուղթը»:

JEAN LAFON

Թարգմ. Հ. Գ.

ԿՐՕՆԱՊԱՏՄԱԿԱՆ

ՅԻՍՈՒՍԻ ԽԱՋԵԼՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ԸՍՏ ՀԱՄԱՏԵՍԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ՍՈՒՐԲՆ ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ

Շատերու համար ծանօթ իրողութիւն մըն է թէ, Համատեսական Աւետարանները եւ Սուրբն Յովհաննէս անհամաձայն կը թուին իրարու հետ, Յիսուսի խաչելութեան օրուան նկատմամբ: Ստուգելով, ըստ Համատեսականների, Յիսուսի խաչելութիւնը և մահը նիսան (Ապրիլ) ամսուան 15ին, Ուրբաթ օր մըն էր որ տեղի ունեցաւ, իսկ ըստ Սուրբն Յովհաննէս ամսուն 14ին թէ՛, այս մասին Սուրբ Գրոց մեկնիչներ և քնննաբաններ ճշման շատ մը լուծումներ տալ, սակայն այդ բոլորը անբաւարար և անգահացելի ըլլալով, չկրցան իրենց միջև գտնուող անհամաձայնութիւնը եւ տարակուսանքը անհետացնել: Որոշ է որ, խաչելութիւնը տեղի ունեցաւ Ուրբաթ օր մը, սակայն խնդիր է գիտնալ թէ՛ նիսանի 14ին էր թէ՛ 15ին:

1. — Պիտի ջանանք ապացուցանել, ինչ որ կը թուի ըլլալ Համատեսականներուն և Սուրբն Յովհաննէս ճշգրիտ խաւացումը, իրրե հիմնակէտ ունենալով իրենց ամբողջութեան մէջ խնամքով ուսումնասիրուած բնագիրները:

2. — Պիտի թուենք այն փորձերը, որոնցմով ուզած են միջին եզր մը գտնել խնդիրը լուծելու և Համատեսականներն ու Սուրբն Յովհաննէսը փոխադարձաբար համաձայնեցնելու: Յոյց պիտի տանք նաեւ Համատեսականներու եւ Սուրբն Յովհաննէս ժամանակագրական տեսակէտները, խաչելութեան օրուան նշկատմամբ:

3. — Ի վերջոյ պիտի յայտնենք մեր կարծիքը այս խնդրոյն մասին, ճշգրիտ խաչելութեան օրուան ամսաթիւը:

Ա.

ՀԱՍՏԱՏՈՒԿԱՆ ՆՈՐԸ

Նախապէս պէտք է ուշադրութիւն դարձնել որ, Համառոտականներուն ցուցմունքներուն մէջ (նոյնիսկ անոնցմէ ամենէն կարեւորներուն), Յիսուսի խաչելութեան եւ մահուան օրը որոշ չի դրուուիր, այլ՝ միայն վերջին ընթրիքը՝ Այսուամենայնիւ, վերջին ընթրիքը խաչելութեան նախընթաց օրը տեղի ունեցած ըլլալով, կարելի է մակարեքել այն օրը յորում Փրկիչը խաչուեցաւ եւ մեռաւ, ըստ Համառոտականներուն:

Ահաւասիկ թէ ի՞նչպէս անոնք կը բացատրեն եւ կը ճշգրտեն վերջին ընթրիքը. «Եւ յառաջնում ատուր Բաղարշակեացն յորժամ զգաւիկն զենուիկն, ասն ցնա աւակեթսն . . . » (Մարկոս ժԴ. 12): «Եւ իբրեւ երեկոյ եղեւ, զայ երկոսասան լիւքն հանդերձ» (Մարկոս ժԴ. 17): «Եւ յառաջնում ատուր Բաղարշակեացն մահեան աւակեթսն առ Յիսուս եւ ասն . . . » (Մատթէոս ԻԶ. 17): «Եւ իբրեւ երեկոյ եղեւ, կայր բազմեալ ընդ երկոսասան աւակեթսն» (Մատթէոս ԻԶ. 20): «Եկն օր Բաղարշակեացն, յորում օրէն եր զենուլ զպատեկն» (Ղուկաս ԻԲ. 7): «Եւ առաւեաց զՊետրոս . . . » (Ղուկաս ԻԲ. 8): «Եւ իբրեւ ժամ եղեւ, բազմեալ, եւ երկոսասան առաւեալքն ընդ ցնա» (Ղուկաս ԻԲ. 14):

Վերոյիշեալ բնագիրներէն յստափօրէն կը հետեւի.

ա) Թէ՛ Յիսուս իր վերջին ընթրիքը կատարեց Բաղարշակեաց տօնին առաջին օրուան երեկոյին, նոյն օրուան առաւօտուն իր աշակերտներուն պատրաստութեան համար հարկ եղած հրամանը տալէն վերջ:

բ) Եւ քանի որ, ըստ Մարկոսի եւ ըստ Մատթէոսի, աշակերտներն էին որ, Պասեքի տօնին պատրաստութեան համար առաջին ձեռնարկը ըրին Յիսուսին, շատ բնական եւ ճշգրիտ ըլլալ կը թուի ենթադրել որ, օրինական օրուան մը մէջ այս հանդիսութիւնը եւ կամ վերջին ընթրիքը տեղի ունեցաւ:

Այս բոլոր տուեալները, յստափօ-

րէն ցոյց կուտան թէ՛ Նիսան ամսուան 14-ն էր: Այսպէս, նոյն օրուան առաւօտուն՝ իրենց միջև տեսակցութիւնը, եւ նոյն երեկոյին ալ վերջին ընթրիքը տեղի ունեցաւ: Հրէից Պասեքի կամ Բաղարշակեաց տօնին ծագման եւ նշանակութեան մասին մանրամասնութեամբ զրուած է Ելից ժԲ., Թուոց ԻԸ. 16, եւ Բ. Օրինաց ԺԶ. 1-8 զրուաններուն մէջ:

Հրէից համար Նիսանը տարուան առաջին ամիսը նկատուած էր ըստ Ս. Գրոց. «Ամիսս այս եղիցի ձեզ սկիզբն ամսոց. առաջին եղիցի ձեզ յամիսս տարւոյ» (Ելք ժԲ. 1): «Պասեքս բառը կը նշանակէ «անցք»:

Թէև Պասեքի տօնը աւանդութեամբ Մովսէսի կ'ընծայուի, սակայն անոր ծագումը Հրէից համար նախամովսէսեան շրջանէ մը կուգար: Ելից գիրքէն (Գ. 18, Ե. 1, Է. 16. Ը. 27, Ժ. 10, ԺԲ. 21) գիտենք թէ Պասեքի տօնը իրենց համար վաղածանօթ տօն մըն էր արդէն: Յետագային սակայն, Պասեքի տօնը Հրէից համար եղաւ ազգային ազատագրութեան եւ անկախութեան տօնը:

Պասեքի տօնին առթիւ, լուսնի լրումը Նիսանի 15ին կ'իշխար, որով 14ին իրիկունը զատկական գառը կը մօրթէին եւ զիշերուան առաջին պահուն ընթրիքը տեղի կ'ունենար (Ելք ժԲ. 6):

Գառը կը մօրթուէր ի յիշատակ Աստուծոյ բարկութեան ողորման, եւ մահու հրեշտակի անցքին՝ Խորայէլացոյ տուններուն վրայէն, առանց երբեք իրենց փրկուելու: Բաղարշ հացը՝ վշտի, արտասուքի եւ տառապանքի հացը կը յիշեցնէր իրենց. դառն խոտերը՝ եգիպտական տաժանելի ծառայութիւնները, իսկ հոգոքեք կոչուած աղիւսաղոյն համեմը՝ Փիտոն եւ Ռամսէ բուրգերուն շաղախը: Ի մի բան, Պասեքի տօնը իրենց կը յիշեցնէր Աստուծոյ զօրութիւնը եւ բոլոր այն սքանչելիքները զորս Աստուած ցոյց տուած էր իրենց, եգիպտոսէ «Ելք»ին ժամանակ, որը՝ աւելի քան չորս հարիւր տարիներ ստրկութեան եւ ծառայութեան մէջ ֆիացած էին Փարաւոններու գերիշխանութեան ներքեւ:

Գալով Հրէից Տոմարին, իրենց քաղաքական թուականը կը սկսի աշխարհի ստեղծագործութենէն, եւ մեր ներկայ թրւականը կը համապատասխանէ իրենց 5702

թուականին, որ կը սկսի Սեպտեմբերի 29/9-ի աշնան գիշերահաւաստարին:

Հրէական ամիսը կը սկսի լուսնի երեւման հետ և իրենց տոմարական դրութիւնը հիմնուած է լուսնի շարժումներուն վրայ: Իրենց տարին կը բաղկանայ 12 ամիսներէ, և ամէն ամիս ունի 29-30 օրեր, հետեալ քար տարին 354 օր ընդունուած է: Բայց նկատելով որ արեգակնային տարին 365 օրերէ կը բաղկանայ, այդ յաւելեալ 11 օրերով, երկու կամ երեք տարին անգամ մը լուսնական ամիս մը կ'աւելցնեն, և այդ կը կոչեն նահանջ տարի: Երբ կը բաղկանայ 384 օրերէ:

Հատկական դասը Քրիստոսի օրինակն էր, և ընթրիքը՝ Ա. Հաղորդութեան ստուերական խորհուրդին պատկերացումը (Ա. Կորնթ. ե. 7, Ժ. 17-18): Ստուգիւ թուոց ԻԷ. գլխուն 16-րդ համարին մէջ կը կարդանք. — «Եւ յամսեանն առաջնում, ի չորեքտասաներորդում ամսեանն՝ զատիկ Տետառն: Եւ գեռ աւելին, յստակօրէն մեզի ցոյց կը տրուի ելից ԺԲ. 18-րդ համարին մէջ. «Ի սկսանել չորեքտասաներորդի աւուր ամսոյն առաջնոյ յերեկօրեայ բաղարջ ուտիցէք մինչև ցքսան և մի օր ամսոյն ցերեկոյն: Պրն. Կօտէ (M. Godet) (*), հետեւելով Համատեսականներուն, կը կարծէ թէ, Յիսուսի և աշակերտաց միջև եղած խօսակցութիւնը պէտք է որ տեղի ունեցած ըլլայ, ո՛չ թէ Նիսան ամսուան 14-ի առաւօտուն, այլ 13-14-ի երեկոյեան դէմ, վասնզի՝ Հրէից պաշտօնական օրը, երեկոյեան ժամը 6-ին կը սկսէր. հետեալ քար իրենց 14-րդ օրը կը սկսէր 13-ի սովորական օրուան միջոցին (երբև իրենց բաղարջակերաց առաջին օրը): Սակայն մենք այդ մասին յետոյ պիտի անդրադառնանք:

Սակայն այժմէն ըսենք թէ, Պ. Կօտէն այսպէս տրամաբանելով, այս խօսակցութիւնը տեղի ունեցած կ'ենթադրէ ամսոյն 14-ի առաւօտուն և ո՛չ թէ երեկոյեան:

Միւս կողմէն, շատ որոշ է որ, Համատեսականները կը թուին հառատակ թէ, վերջին ընթրիքը տեղի ունեցած է 14-ի երեկոյեան. իսկ իրենց միջև խօսակցութիւնը՝ Նոյն օրուան առաւօտուն:

(*) Մեկնութիւն Սրբոյն Յովհաննու Աւետարանին Գ. Հատոր. էջ 614:

Յիրաւի, Պրն. Կօտէի տուած բացատրութիւնը ուրիշ անհաւանականութիւն մըն ալ կը ներկայացնէ: Կրնա՞յ մեզի արդեօք հաւատացնել թէ՞ բոլոր հրեաները իրենց Պասեքի տօնը 13 Նիսանի սովորական օրուան մը մէջ կը տօնէին: Անտարական կոյս, կրնանք պատասխանել, ո՛չ: Ինչո՞ւ համար ուրեմն Յիսուս այս անգամ այդ օրը կատարած ըլլայ Նոյն տօնը իր աշակերտներուն հետ: Ուստի, ան շատ կը հեռանայ Համատեսականներուն բնական իմացումէն, որոնց համեմատ, ինչպէս տեսանք արդէն, Յիսուս իր վերջին ընթրիքը սովորական օրուան մը ընթացքին կատարեց իր աշակերտներուն հետ:

Ամփոփելով ըսենք թէ, Համատեսականները կը հաստատեն թէ, Յիսուս իր վերջին ընթրիքը կատարեց 14 Նիսանին իրիկունը եւ հետեալ քար խաչուեցաւ 15 Նիսանին:

ՍՈՒՐԲՆ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ

Մինչդեռ Համատեսականներուն ցուցմունքները ուղղակի վերջին ընթրիքը միայն նկատի կ'առնեն, և անուղղակի կերպով իրենց բնագրին հետևութիւններէն կը մակարերենք Յիսուսի խաչելութեան օրը, Սուրբն Յովհաննէս հատուածներ ունի, որոնցմէ ոմանք վերջին ընթրիքի, և ուրիշներ խաչելութեան կը վերաբերին: Հոս կը նշանակենք զանոնք:

1. — Վերջին ընթրիքի մասին. ԺԲ. 1. «Իսկ Յիսուս վեց աւուրք յառաջ քան զգալիկն եկն ի Բեթանիա (*) . . . »: Ուրեմն՝ Պասեքի տօնը 14 Նիսանին ըլլալով, վերջին ընթրիքը կատարուած պէտք էր ըլլար նախընթաց օրուան մէջ, 13 Նիսանին:

Մեր այս եզրակացութիւնը կատարե-

(*) Բեթանիա (այժմ՝ էլ-Աղարիյէ) Համբարձման լեռան արևելեան կողմը գտնուող դիւղ մըն է, ուր՝ Յիսուս յաճախ կ'երթար. հոն կը զըտնուէր Մարթայի, Մարիամի և Լազարոսի տունը: Բեթանիոյ մէջն էր որ (Սիմոն բորտի տան մէջ), Մարիամ անոյշ իւղով օծեց մեր Տիրոջ մարմինը: Հոս էր դարձեալ, որ մեր Տէրը իր բարեկամը՝ Լոբքօրեայ մեռել Լազարոսը յարոյց ի մեռելոց (տե՛ս նաև Յովհ. ԺԱ. 1-46):

լապէս կը համաձայնի Յիսուսի խաչելութեան հետ եղած բաղդատական ցուցմունքներուն:

2. — Սաչելութեան մասին. ա) Յիսուսի խաչելութեան օրը, երբ զԱյն Ասեան տարին հարցաքննելու համար, հըրեանները դեռ զատկական գառը չէին կերած. «Եւ ամին զՅիսուս ի վանագն Կայիա փայ յապարանս դատաւորին, եւ եր աչգոց. եւ նոքա ոչ մօտին յապարանսն, զի մի՛ պղծեսցին, այլ զի ուսիցեն զգաւիկն» (Յովհ. ԺԸ. 28): Ուստի, հետեւելով նախադասութեան բնական խմբատին, «զի ուտիցեն զգաւիկն»ը 14 Նիսանն էր, այսինքն՝ Յիսուսի խաչելութեան օրուան առաւօտը: Բ) Դարձեալ, Յովհ. ԺԹ. 14-ի մէջ նշանակուած է. «էր Ուրբաթն զատկի»: «Զատիկը» Նիսան 14ին կատարուող զոհն է, ինչպէս նաեւ՝ Բաղարջակերաց (իսա՛ Պասեքի կամ Զատիկի) տօնական օրը: Հետեւաբար Յիսուսի խաչելութեան Ուրբաթ օրը, բուն տօնին պատրաստութեանց նշանակուած օրն էր: Ուրեմն, կրնանք ըսել թէ՛ 14 Նիսանին մէջ կ'իյնար այդ տարուան Ուրբաթ օրը: Գ) Նոյնպէս Յիսուսի խաչելութեան յաջորդ Շաբաթ օրը սօր մեծ շաբաթուն աշնորիկ կը կոչուէր (Յովհ. ԺԹ. 31): Այդ տողերուն մէջ ակնարկուած Շաբաթը սովորական օր մը չէր, այլ կրկնապէս տօնական Շաբաթ մը: Վաճաղի, նոյն Նիսան 15ին կ'իյնար Բաղարջակերաց կամ Պասեքի տօնը:

Ուստի, Ս. Յովհաննու ցուցմունքներէն՝ որոնք իրենց բնական խմբատովը առնուած են, կ'եզրակացնենք թէ՛ Յիսուս իր վերջին ընթրիքը կատարած էր Նիսան 13ին, եւ խաչուած էր Նիսան 14ին, եւ կամ, աւելի ճշգրիտ ըլլալու համար՝ Պասեքի տօնին վաղօրդային: Ուստի, երկուքին միջև անհամաձայնութիւնը հետեւեալ կերպով յառաջ կուգայ:

Համատեսականները. — ա) Վերջին ընթրիքը՝ Պասեքի նախընթաց օրը (14 Նիսանին): Բ) Սաչելութիւնը՝ Պասեքի օրը (15 Նիսանին):

Սուրբն Յովհաննէս. — ա) Վերջին ընթրիքը՝ Պասեքի նախընթաց օրէն առաջ (13 Նիսանին): Բ) Սաչելութիւնը՝ Պասեքի նախընթաց օրը (14 Նիսանին):

Բ.

Այժմ՝ մեզի կը մնայ Համատեսականները եւ Սուրբն Յովհաննէսը իրարու հետ համաձայնեցնել: Այս բանը կարելի է կատարել անհամաձայն բնագիրներու համաձայնութեան մեթոտով: Ըստ այս մեթոտին, պէտք է ըսել կամ ըսել տալ Յովհաննէսին, ինչ որ Համատեսականները կը հաստատեն, եւ կամ դռնել Յովհաննէսին մէջ այն իրողութիւնները զորս Համատեսականները կը պարզեն, եւ վերջապէս կարգ մը հանձարիմաստ միջոցներով, ապացուցանել թէ՛ իրականութեան մէջ ունէ տարակարծութիւն գոյութիւն չունի Համատեսականներուն եւ Սուրբն Յովհաննէսը բնագիրներուն միջև: Այստեղ անշուշտ ամենէն զժուար կէտը, Սուրբն Յովհաննէսը Համատեսականներու շրջանակին մէջ մտցնելն է, անով եզրակացնելու համար թէ՛ ըստ մեր չորս Աւետարաններուն, Յիսուս իր վերջին ընթրիքը կատարեց 14 Նիսանին եւ խաչուեցաւ նոյն ամսուան 15ին՝ Պասեքի տօնին: Սակայն մենք հոս, բաւական յստակ եւ բացայայտ բնագիրներուն կողմէն զժուարութեանց կը հանդիպինք, եւ ասով թերեւ մեր կատարելիք եզրակացութիւնը շատ անհաւանական թուի:

Ոմանք, Ս. Յովհաննէսի յիշած «զի ուտիցեն զգաւիկն»ը (ԺԸ. 28) տարբեր կը մեկնեն, ըսելով թէ՛ ոչ թէ՛ զատկական գառնուկին զոհին ակնարկութիւնը կայ հոն, այլ՝ ուրիշ տեսակ զոհ մըն էր, որ կրնար տեղի ունենալ Բաղարջակերաց տօնին ընթացքին (15-21 Նիսան): Հրեաները, նոյն օրը դատաւորին ապարանքը չկրցան մտնել, որպէսզի «մի՛ պղծեսցին», այլ զի ուտիցեն զգաւիկն»: Անշուշտ վերի տողերուն ակնարկութիւնը 15 Նիսանի համար եղած է:

Պալով ԺԲ. զլիսուն 14-ը համարին՝ «էր Ուրբաթն Զատիկ», Յիսուսի խաչելութեան համար ըսուած է, ոչ թէ՛ անոր համար որ նախընթաց կամ պատրաստութեան օրն էր Պասեքին, այլ Պասեքի տօնին՝ «Պասեքի Ուրբաթ» մըն էր (ինչպէս որ մենք այժմ կը կոչենք Զատիկ երկուշաբթի, Ս. Յովհաննէսի կիրակիին յաջորդող օրը եւ այլն):

Շաբաթ օրը որու մասին Ս. Յովհաննէ

նէս կը խօսի (ԺԹ. 31), կոչուած է մեծ օր մը ոչ թէ անոր համար որ կը զուգադիպէր 15 Նիսանին, այլ՝ վառելի՝ Պատեքի տօնախմբութեանց շրջանին մէջ կ'իյնար (15-21 Նիսան), վերջապէս, եթէ երբեք Ս. Յովհաննէս (ԺԿ. 1) կ'ըսէ թէ՝ վերջին ընթրիքը տեղի ունեցաւ «Յառաջագոյն քան զտօնն Զատիկոս, աշտինքն՝ 15 Նիսանէն առաջ, ասկէ կը հետեի թէ, վերջին ընթրիքը ճշգրիտ կ'իյնար 14ի երեկոյնան, ինչ որ Համատեսականներուն ալ հաստատածն է։

Այս բոլորը դիւրին է բախել թայց առնց ապացոյցքն։ Անուանի՝ հեղինակներ, արմատապէս կը մերժեն այս բացատրութիւնը։ Յիսուսի խաչելութիւնը, Պատեքի տօնին՝ 15 Նիսանին չի կրնար տեղի ունեցած ըլլալ, քանի որ, Պատեքի առաջին օրը, 15 Նիսանը տօնական օր մըն էր։

Սակայն վերի համաձայնութիւնը, մեզի պատմական անկարելիութեան առջև կը դնէ. մեկնողական տեսակէտով կարելի է՞ համաձայնեցնել։

Ուրիշ հեղինակաւոր միտքեր ևս, փորձած են Համատեսականները Ս. Յովհաննէսի շրջանակին մէջ մտցնել, սակայն այս բանը անհաշտ կը թուի իրականութեան։ Հետեւեալ պատկերը արդեօք չէ՞՝ եւ չի՞ կրնար ըլլալ չորս Աւետարաններուն ալ տեսակէտը.

Յիսուսի վերջին ընթրիքը 13 Նիսանին։
 Յիսուսի խաչելութիւնը 14 Նիսանին։
 Համատեսականները թերեւ իրաւունք ունին ըսելու թէ, Յիսուս վերջին ընթրիքը օրինաւոր օրուան մը մէջ կատարեց, իսկ Ս. Յովհաննէս կը հաստատէ թէ՝ հրեաները Յիսուսի խաչելութեան օրուան առաւօտուն զեռ զատկական զօրը չէին զոհած։

Գ.

Ուշագիր ընթերցում մը բաւական է հասկնալու համար Ս. Յովհաննէս միտքը, ըստ օրում Յիսուսի խաչելութիւնը տեղի ունեցաւ 14 Նիսանին, իսկ վերջին ընթրիքը կատարուեցաւ 13 Նիսանին։ Բաց աստի, աւանդութիւնը զանոնք կը հաստատէ։ Ուրեմն ընդունինք զանոնք իբրեւ վերջնական իրողութիւններ և ի նորոյ քննենք Համատեսականները։

Ամէն բանէ առաջ դիտել տանք թէ, Համատեսականները ժամանակագրական խնդիր չեն յարուցաներ։ Անոնք, աւելի վերջին ընթրիքին կատարուած ըլլալը կը շեշտեն, խնդիր չէ իրենց համար Նիսան 14ին թէ՝ 13ին։

Եւ քանի որ, օրինական ընթրիքը սովորաբար տեղի կ'ունենար 14 Նիսանի երեկոյնան, Յիսուսի վերջին ընթրիքը կը ներկայացնեն նոյն օրուան մէջ կատարուած։

Ըստ մեր տեսութեան, ժամանակագրական սխալ մը չկայ Համատեսականներուն մէջ, պէտք է ուշադրութեամբ նկատի առնել այս իրողութիւնը։ Սխալ մը եղած պիտի ըլլար իրենց համար եթէ երբեք հաստատէին թէ, Յիսուս իր վերջին ընթրիքը 13 Նիսանին կատարած է։

Համատեսականները իրենց ամբողջութեամբ քննել վերջ, կարելի եղաւ հաստատել թէ, ժամանակագրական յաւակնութիւններ և ճշգրտութիւններ չունին։ Ժամանակագրական նախապաշարում ունեցող միտքերու համար, 14ի վերջին ընթրիքը աւելի բնական կ'երևի քան թէ՝ 13 Նիսանինը։ Քանի որ իրարու հետ մերձեցման փորձերը ձախողեցան, քանի որ բնագիրները իրարու գէմ պիտի ընդդիմաբանեն, միջոց մը չկայ արդեօք միջին եզր մը գտնելու, որպէսզի տառին ներքե թաքնուած երևութական սխալները և ժամանակագրական անճշգրտութիւնները ճշգրտին։ Այս մեթոտը մեզի աւելի գոհացուցիչ արդիւնքներու պիտի առաջնորդէ։

Այսպէսով, Համատեսականներուն բընական իմաստը պիտի յարգուի. և Սուրբ Յովհաննէս իմացումը պիտի պայծառանայ։ Այլեւ պէտք պիտի չմնայ կամայական մեկ նաբանութեանց, այս կամ այն խնդրին շուրջ, և մենք պիտի ունենանք հետեւեալ վերջին և ճշգրիտ պատկերը.

13 Նիսան, Յիսուսի վերջին ընթրիքը.

14 Նիսան, Յիսուսի խաչելութիւնը.

15 Նիսան, Շաբաթ, Պատեքի տօն։

Հայացուց՝ Պ. Վ. ՎՐԹԱՆԵՍԵԱՆ